

פפן, פרנץ פון (1879-1969)

(Franz Von Papen). מדינאי ודיפלומט גרמני. פ' נולד בוורל (Werl) שבוסטפליה למשפחת אצילים קתולית וסטפליה עתיקה מאוד. ב-1897 היה לקצין בצבא הפרוסי, ב-1913-1915 היה נספח צבאי, תחילה במקסיקו ואחר-כך בושינגטון. הוא הוחזר מושינגטון לפי דרישת ממשלת ארצות-הברית בגלל חשד בפעילות ריגול וחבלה. עד סוף המלחמה שירת בתורכיה, הגיע לדרגת סגן-אלוף, היה לראש-המטה של הארמייה הרביעית של העות'מאנים בחזית ארץ-ישראל, והוא שיעץ למפקד הגרמני של החזית, הגנרל פילקנהין, לסגת מירושלים בלי קרב. במלחמה הכיר פ' אישים תורכים רבים, ובמיוחד התיידד עם מצטפא איסמט ואחר-כך איסמט אינני, לראש-ממשלת תורכיה, ולבסוף לנשיאה. בגרמניה עצמה קשר פ', בזכות נישואיו, קשרים קרובים עם חוגי התעשייה בחבל הסאר (Saar).

בתוך המלחמה הצטרף פ' למפלגת ה'מרכז' (Zentrum) והשתייך לאגפה הימני הקיצוני. ב-1920-1928 וב-1930-1932 היה חבר בית-הנבחרים הפרוסי. שנים רבות היה יושב-ראש מועצת המנהלים של 'גרמניה', בטאון מפלגת ה'מרכז' בברלין, והחזיק ברוב המניות של העיתון, וכן היה מראשי 'מועדון האצילים' (Herrenklub) – מסגרת חברתית לשאפתנים פוליטיים מחוגי התעשייה הכבדה, בעלי האחוזות הגדולות, אגודות הקבלנים, הפקידות הבכירה, הקצונה, ואנשי-מדע ועיתונות שמרנית-קיצונית. 'מועדון האצילים' התנגד לדמוקרטיה, ודגל במדינה לאומית, סמכותית, בעלת היארכיה עם תודעת עילית, מסורת פרוסית של מדינת מרות, אצולה בעלת 'אופי צפוני ונוצרי', ו'אנשים עליונים גרמנים', ולפיכך הסתייג מכל צורת ארגון של 'שלטון ההמונים' ובמיוחד מן הדגם הסובייטי.

פ' מלא תפקיד מכריע בהפלת ממשלת ה'מרכז' שבראשות הקנצלר הינריך ברינינג, ואחר שפרש מן ה'מרכז' וממועצת המנהלים של 'גרמניה' היה לראש-ממשלה (1 ביוני – 17 בנובמבר 1932). 'ממשלת הברונים' שהרכיב היתה 'ממשלת ימין בלי הישענות על מפלגות', ונשענה על סמכותו של הנשיא פאול פון הינדנבורג בלבד ועל יוזמתו של איש-הצבא והמדינאי קורט פון שליכר. פ' הדיח בכוח את ממשלת המיעוט בפרוסיה, בראשותו של הסוציאל-דמוקרט אוטו בראון, ומינה את עצמו גם ל'נציב הרייך' לפרוסיה. נטייתו לניהול סמכותי גלוי של המדינה נתגלתה בעיקר בתקנות החירום האנטי-סוציאליטיות שלו, שפורסמו ב-14 ביוני וב-4/5 בספטמבר. שיאה היה פיזור הרייכסטאג ב-12 בספטמבר, אחרי שהמוסד הנבחר דחה ברוב עצום את תקנת שעת החירום האחרונה שלו. 'המדינה החדשה' שפ' ביקש לכוון היתה יכולה לשנות כליל את חוקת ויימאר, לחסל את המפלגות והאיגודים המקצועיים, ולהנהיג שיטת שני בתי-נבחרים עם זכות בחירה פלוראלית לבעלי משפחות.

הנאצים נהנו מהחלטתו של פ' לבטל את האיסור על הס"א (15 ביוני), שנקבע חודשיים לפני-כן על-פי החלטתו של ברינינג, וכן ממינויו של וילהלם פון גייל לשר-הפנים. גייל התבלט

כיועצו של המפקד העליון בחזית המזרח במלחמת-העולם הראשונה, כשהציע לגרש מליטה את היהודים, הליטאים והרוסים. כשר-הפנים רצה גייל להתנות התאזרחות של בני 'תרבות נחותה יותר' בשהיית קבע מינימלית של 20 שנה בגרמניה. אחד מפקידיו, הנס גלובקה, הורה למשטרה, הכפופה לו, שלא לאפשר שינוי שמות של יהודים במקרים שבהם ברור, שהמטרה היא להסוות את המוצא היהודי של מגיש הבקשה.

אחרי נפילת ממשלתו של פ' נהיה לקנצלר קורט פון שליכר, שתחילה סייע לפ' לעלות לשלטון ואחר-כך מלא תפקיד מכריע בהפלתו. פ' הממורמר התנגד לתכסיסי ההתשה של שליכר נגד הנאצים וב-4 בינואר 1933 נפגש עם היטלר לשיחה מכרעת, הגיע לכלל הבנה עמו, ובכך סלל את הדרך לעליית היטלר לקנצלר ופ' לסגנו. במהרה התברר שאין יסוד לתקוותו שהוא יהיה השליט למעשה, ואולם, כסגנו של היטלר נשא פ' במידה רבה באחריות המשותפת לפעולת ה'ניקוי הפוליטי' שהחלה מיד אחרי 30 בינואר 1933, ובוודאי שהצדיק את מגמתה. במהרה נדחק פ' הצידה. בנאומו במרבורג ב-17 ביוני 1934 הסתייג פ' בזירות משיטות מסויימות של המשטר, ושבועיים אחר-כך, ב'טיהור' הקשור בפרשת ארנסט רם (30 ביוני 1934), איבד את משרתו בממשלה, והאיש שחיבר בשבילו את 'נאום מרבורג' הוצא להורג.

ב-1934-1938 היה פ' שגריר באוסטריה, והכין את האנשלוס שלה. ב-1939-1944 היה שגריר באנקרה, נכשל במאמציו להניע את תורכיה להצטרף למלחמה לצד גרמניה, אך הצליח להשפיע על חבריו-לנשק במלחמת-העולם הראשונה לשמור על ניטרליות כמעט עד סוף מלחמת-העולם השנייה.

באפריל 1945 נאסר פ' בידי בעלות-הברית, היה אחד מהנאשמים שהועמדו למשפט בפני בית-הדין הצבאי הבין-לאומי בנירנברג (ראה משפטים), אך זוכה לפי שלא הוכחה השתתפותו בקשר לייזום מלחמת התקפה.

ב-1949 נשפט בבית-דין לדנציפיקציה ונדון לשמונה שנות מעצר במחנה עבודה, ואולם, בהתחשב בשנות מעצרו שוחרר מיד אחרי ערעורו.